

УДК 1(091)(477):930.85"185/19"

ЯНКО Жанна – кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, політології та соціології імені професора Валерія Григоровича Скотного, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, 24, вул. Івана Франка, м. Дрогобич, Львівська обл., Україна, індекс 82100 (zhanna_yanko@ukr.net)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9323-0160>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2522-4700.spec.15>

Бібліографічний опис статті: Янко, Ж., (2022). Євроцентричні візії в контексті соціального пізнання української культури межі XIX – XX століть. *Людинознавчі студії: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Філософія»*, Спецвипуск, 224–238, doi: <https://doi.org/10.24919/2522-4700.spec.15>

ЄВРОЦЕНТРИЧНІ ВІЗІЇ В КОНТЕКСТІ СОЦІАЛЬНОГО ПІЗНАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ МЕЖІ XIX – XX СТОЛІТЬ

Анотація. *Метою статті є аналіз проблеми євроцентризму як ключового та ціннісного підґрунтя існування та розвитку української філософії, науки, літератури. Соціальне пізнання сучасного стану української культури слугує методологічним інструментом виявлення недоліків у царині українського розвою та водночас сприяє окресленню тенденцій і перспектив розвитку українського суспільства як людиноцентричного явища.*
Методологія. *Засобами досягнення поставленої мети є принципи і категорії діалектики, філософської антропології, ціннісний та соціокультурний підхід, феноменологічний та герменевтичний дискурси, методи аналізу та синтезу, компаративістики.*
Наукова новизна. *Соціальні реалії в сучасному українському суспільстві можна визначити як межові та кризові, що постають такими, які потребують спеціального аналізу для вияву «хворобливих» явищ у культурі, філософії, науці, освіті, зокрема в гуманітарній галузі. Духовно-антропологічні цінності розглядаються як смислові та серцевинні крізь призму євроінтеграційних ідей*

видатних представників «Молодої України», а саме Івана Франка, Наталії Кобринської. Людиноцентричні, гуманістичні отже, євроцентричні й загальнолюдські ідеї мають посідати чільне місце в суспільному житті українців та стати інтегральним підґрунтям для його прогресивного духовного поступу. Водночас головна мета української культури та її виявів мають полягати у проявленні людяності через гуманітаристику задля досягнення належних умов розвитку для кожної особистості. **Висновки.** Кризові та «хворобливі» явища в українському суспільстві породжені такими ж характеристиками суспільного стану. Існує діалектичний взаємозв'язок особливостей поступу українського суспільства і культури та європейських ціннісних орієнтирів, і, навпаки, через кризу, пандемію, війну духовно-культурна складова частини суспільства та сучасна цивілізаційно-культурна ситуація потребують негайних втручань, але не постійних реформ, що більше нівелюють усі попередні культурні здобутки, ніж творять та відроджують українську культурну ідентичність в лоні європейської та світової спільноти. Ці реформи не завжди сприяють проявленню душі кожної людини, її просвітленню, її поступу та розвитку в громаді, а не без громади. Орієнтовними тенденціями розвитку української культури як складової частини європейської спільноти, навіть центральної її частини не лише географічно, але й змістовно, повинні стати духовність, філософія, наука, освіта, мистецтво. Досягнення європейських та загальнолюдських цінностей для щастя кожної особистості засобами культури, філософії, науки, мистецтва, освіти, політики, права – це формування умов з боку держави для забезпечення належного рівня життя для кожного українського громадянина у суспільстві як вільної, повноправної, освіченої та щасливої людини під мирним небом. Над імплементацією саме таких ідей варто працювати, а також втілювати їх в життя, треба будувати справжню Українську Державу як осереддя людяності, української культури та духовності, царину науковості та технологічності, європейськості, тобто загальнолюдськості.

Ключові слова: євроцентризм, людиноцентризм, соціальне пізнання, українська культура, загальнолюдські цінності, українська філософія, поступ, І. Франко, українське мистецтво, художня література, «Молода Україна».

YANKO Zhanna – Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor at the Department of Philosophy, Political science and Sociology named after Professor Skotnyi, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, 24, Ivan Franko str., Drohobych, Ukraine, postal code 82100 (zhanna_yanko@ukr.net)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9323-0160>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2522-4700.spec.15>

To cite this article: Yanko, Zh., (2022). Yevrotsentrychni vizii v konteksti sotsialnoho piznannia ukraïnskoi kultury mezhi XIX – XX stolit. [Eurocentric visions in the context of social knowledge of Ukrainian culture at the turn of the 19th – 20th centuries]. *Liudynoznavchi studii: zbirnyk naukovykh prats Drohobytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seria "Filosofia" – Human Studies. Series of "Philosophy": a collection of scientific articles of the Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University*, Special issue, 224–238, doi: <https://doi.org/10.24919/2522-4700.spec.15>

EUROCENTRIC VISIONS IN THE CONTEXT OF SOCIAL KNOWLEDGE OF UKRAINIAN CULTURE AT THE TURN OF THE XIX – XX CENTURIES

Summary. *The purpose of the article is to analyze the problem of Eurocentrism as a key and valuable basis for the existence and development of Ukrainian philosophy, science, and literature. Social knowledge of the modern state of Ukrainian culture serves as a methodological tool for identifying shortcomings in the field of Ukrainian development and at the same time contributes to the outline of trends and prospects for the development of Ukrainian society as a human-centric phenomenon. Methodology.* The means of achieving the set goal are the principles and categories of dialectics, philosophical anthropology, the value and sociocultural approach, phenomenological and hermeneutic discourses, methods of analysis and synthesis, and comparativistics. **Scientific novelty.** Social realities in modern Ukrainian society can be defined as borderline and crisis situations, appearing as such, which will require special analysis to reveal "morbid" phenomena in culture, philosophy, science, education, and in the humanitarian field, in particular. Spiritual and anthropological values are considered as meaningful and core through the prism of European

*integration ideas of prominent representatives of “Young Ukraine”, namely Ivan Franko and Natalia Kobrynska. People-centered, humanistic, and hence Eurocentric and universal ideas should occupy a prominent place in the social life of Ukrainians and become an integral basis for its progressive spiritual progress. At the same time, the main goal of Ukrainian culture and its manifestations should be the manifestation of humanity through humanitarianism with the aim of achieving proper development conditions for each individual. **Conclusions.** Crisis and “morbid” phenomena in Ukrainian society are caused by the same characteristics of the social state. The dialectical interrelationship of the peculiarities of the progress of Ukrainian society and culture and European value orientations and, on the contrary, due to the crisis, pandemic, war, the spiritual and cultural component of society and the modern civilizational and cultural situation require immediate interventions, but not permanent reforms, which further nullify all previous cultural achievements, than creating and reviving Ukrainian cultural identity in the bosom of the European and world community. These reforms do not always contribute to the manifestation of the soul of each person, his enlightenment, his progress and development in the community, and not without the community. Spirituality, philosophy, science, education, art should become indicative trends in the development of Ukrainian culture as a component of the European community, and even its central part, not only geographically, but also content-wise. Achieving European and universal values for the happiness of every individual by means of culture, philosophy, science, art, education, politics, and law is the formation of conditions by the state to ensure an appropriate standard of living for every Ukrainian citizen in society as a free, full-fledged, educated and happy person under a peaceful sky. It is worth working on the implementation of such ideas and putting them into practice, it is necessary to build a real Ukrainian State as a center of humanity, Ukrainian culture and spirituality, a realm of science and technology, Eurocentrism, that is, universal humanity.*

Key words: Eurocentrism, people-centrism, social cognition, Ukrainian culture, universal human values, Ukrainian philosophy, progress, I. Franko, Ukrainian art, fiction, “Young Ukraine”.

Постановка проблеми. Сучасна Україна, особливо перебуваючи у стані найжакливішої війни з кремлівським агресором, гостро потребує та потребуватиме після перемоги колосальних системних зрушень і перетворень. У мирній самостійній Україні доведеться не лише відбудувати зруйновану інфраструктуру, але й братися до державотворення, зближення з Європою, а далі до реалізації європейських цінностей на власному національному ґрунті. Передусім треба повернутися обличчям до вивчення власної національної української культури, історії, науки, філософії, власних духовних джерел, що намагатимемося здійснити у межах означеної статті на прикладі духовних пошуків представників «Молодої України».

Метою статті є аналіз проблеми євроцентризму як ключового та ціннісного підґрунтя існування та розвитку української філософії, науки, літератури. Соціальне пізнання сучасного стану української культури слугує методологічним інструментом виявлення недоліків у царині українського поступу та водночас сприяє окресленню тенденцій і перспектив розвою українського суспільства як людиноцентричного явища.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналізуючи проблеми духовності українського народу, Тетяна Біленко особливо наголошує на відродженні національних традицій і на плеканні «того духу, яким славилися наші предки», при цьому зауважує, що будь-які ідеали стають популярними залежно від їхньої актуальності, співзвучності сьогоденню, від того, наскільки вони збігаються з прагненнями, очікуваннями та мріями конкретної верстви суспільства. Скажімо, прагнення жити в мирі та злагоді з іншими народами часто потребує боротьби за свободу, яка й буде запорукою того мирного життя. Тут недоречні абстрактні розмірковування про добро миру та зло війни, адже благаги про щось загарбника не є чеснотою (Біленко, 2003, с. 38).

Дослідниця наполягає на тому, що духовність «може містити позитивні оцінки ідей боротьби (в тому числі, збройної) за правду, честь і свободу» (Біленко, 2003, с. 38). Наскільки злободенними виявилися ці думки через майже 20 років від появи на світ!

Автор підручника з філософії В. Петрушенко, проаналізувавши численні осмислення питання особливостей української культури та філософії, стверджує існування таких основних рис

українського національного характеру, як емоційність, естетизм, сентиментальність, психічна рухливість, шанування індивідуальної свободи, релігійність та своєрідний культ Землі, а також відчуття близькості з природою (Петрушенко, 2002, с. 218–220).

Філософському пошуку І. Франка властиві такі риси, як зазначають автори «Історії української філософії»: «екзистенційно-художній характер, етико-антропологічне розуміння філософських проблем» (Горський & Кислюк, 2004, с. 283).

Анастасія Чередниченко, досліджуючи теоретичні засади поняття «цінність» як соціального явища, зосереджує увагу на з'ясуванні комплексного підходу до аналізу європейських ціннісних орієнтирів у контексті політичного простору. Мета такого вивчення європейських цінностей полягає в тому, щоб допомогти Україні у реалізації демократичних реформ. Авторка приділяє значну увагу порівняльному аналізу європейських та українських цінностей, детально описує ментальну культуру сучасних українських громадян (Чередниченко, 2020, с. 20–25).

Соціальні реалії в сучасному українському суспільстві можна визначити як межові та кризові, що постають такими, які потребують спеціального аналізу для вияву «хворобливих» явищ у культурі, філософії, науці, освіті, зокрема в гуманітарній галузі. Духовно-антропологічні цінності розглядаються як смислові та серцевинні крізь призму євроінтеграційних ідей видатних представників «Молодої України», а саме Івана Франка, Наталії Кобринської. Людиноцентричні, гуманістичні, отже, євроцентричні та загальнолюдські ідеї мають посідати чільне місце в суспільному житті українців та стати інтегральним підґрунтям для його прогресивного духовного поступу. Водночас головна мета української культури та її виявів повинна полягати у проявленні людяності через гуманітаристику задля досягнення належних умов розвитку для кожної особисті.

Основний матеріал. На думку представника української діаспори І. Лисяка-Рудницького, Україна перебуває в унікальному геополітичному становищі, тобто між Сходом і Заходом, тому має можливість користуватися найкращими здобутками культур Сходу і Заходу. Про це І. Лисяк-Рудницький говорить в однойменному есе, написаному у Нью-Йорку у 1956 році «Україна між Сходом і Заходом» (Лисяк-Рудницький, 1994).

П. Куліш обстоював концепцію україноцентризму, що спирається на деякі протиставлення, а саме минулого та сучасного, народної та штучної мови, хутору та міста, України та Заходу, жіночого та чоловічого начал, за що й отримав характеристику хуторянства. Проте варто зауважити, що П. Куліш наполягав на імплементації світових загальнолюдських цінностей в українську реальність.

Володимир Шевченко, досліджуючи особливості української філософії в контексті українознавства, доводить, що «людство як світозасновна субстанція також перебуває у стані поступу, що виявляється у перемінах і «змішуваннях» народів, їхньому етногенезі» (Шевченко, 2006, с. 223), тому можемо розглядати етно-національні особливості культур та явище діалогу культур, їхній взаємозв'язок та взаємовплив і в часі, і в просторі.

Європейські цінності – це загальнолюдські принципи й норми життєдіяльності людини, суспільства та держави. Існує декілька класифікацій європейських ціннісних настанов. Ще І. Кант визначив, що цінності – це вищий принцип людської поведінки, надаючи їм морально-етичний зміст. Я. Щепанський доводив, що цінності є колективним продуктом, що формується в результаті соціальних процесів. Р. Ріккерт та М. Шеллер стверджували, що цінності поділяються на цінності-цілі, цінності-засоби, на позитивні та негативні цінності, технологічні, духовні, моральні, естетичні, політичні, правові, тобто цінності залежні від причин (ціннісних засновків) та мети-результату, на них позначається вплив основних форм суспільного духовного життя, стану цивілізаційно-технологічного розвитку суспільства. В. Тугарінов визначав цінності як реально-екзистенційні, тобто як такі, що дійсно існують, є невід'ємною складовою частиною життя кожної людини зокрема та людської спільноти загалом. С. Райс називає 16 базових потреб, які можна розуміти як цінності.

Сьогодні маємо нормативно-правові документи, в яких виписані основні європейські ціннісні зауваги. Серед таких документів слід назвати Копенгагенські критерії членства в ЄС, Конституцію, Лісабонський договір, договори, що запроваджують ЄС. Існує шість основних європейських цінностей, таких як демократія (але не вседозволеність), верховенство права, рівні умови

для всіх (права), побудова суспільства турботи й справедливості, повага до себе та інших (терпимість, взаєморозуміння), мир.

В українській філософії риси української ментальності виявились так: українська філософія є внутрішнім явищем української культури, вона не виявляла схильностей до абстрактних побудов (думання «серцем», а не головою), тяжіла до морального повчання, схилилась до релігійних вірувань та духовних цінностей, була обернена у бік історичного минулого українського народу та слов'ян, вельми занурена у власні культурно-соціальні процеси (суспільно-політичні рухи, літературу, мистецтво) (Петрушенко, 2002, с. 218–220). Названі ознаки української ментальності пояснюють її самобутність та оригінальність. Дмитро Чижевський свого часу сформулював особливості української культури та діалектично охарактеризував їх. Зокрема, український літературний реалізм, представниками якого є Іван Франко та Наталія Кобринська, на думку Д. Чижевського, «з'явився в дуже важку для України добу» та «не без впливів різних течій Західної Європи» (Чижевський, 1999, с. 20).

Розглянемо особливості сучасних європейських цінностей та їхню екстраполяцію на українські ціннісні орієнтири. Євроцентризм – це соціокультурна векторність більшості громадян сучасної України. Закцентуємо увагу на деяких аспектах євроцентричних поглядів Івана Франка, що вплетені в його філософію, художню творчість, критичні чи наукові статті, а також життєву позицію.

Д. Чижевський відзначає, що Галичина мала провідного письменника в особі Івана Франка. Філософ та літературознавець характеризує І. Франка як соціаліста, тому «багато галицьких письменників трималися від нього осторонь» (Чижевський, 1999, с. 40). При цьому Д. Чижевський називає І. Франка талановитим прозаїком та поетом, ученим-славістом, науковцем, публіцистом, істориком, політиком, перекладачем, митцем, романтиком, реалістом, полемістом та моралістом. Це ще не повний перелік талантів Івана Франка, які він зумів вдало та плідно реалізувати у своєму житті. Постать І. Франка нагадує явище титанізму європейського ренесансного гуманізму. Він справді був Велетом, Титаном думки і Майстром слова, Каменярем, який по краплі точив граніт скелі українського суспільства межі ХІХ

– ХХ століть, хоча Тамара Гундорова не погоджується з ustalеним другим іменем Франка – Каменярь, намагаючись довести особливість митця у новому світлі, новому прочитанні та розумінні. Проте й сам Іван Франко еволюціонував у процесі творчої, наукової, публіцистичної та політичної діяльності і постає неоднозначною фігурою в галицькій, українській, західноєвропейській та світовій культурі.

На думку Назара Горбача, Іванові Франкові було притаманне юначе захоплення соціалізмом, що тоді набув рис популярності у Західній Європі. На протигагу цьому наведемо характеристику О. Семківа, який стверджував, що І. Франко мав немарксистські погляди. Можемо таку ідею віднайти у філософії нашого велета слова та думки. Однак творча еволюція І. Франка теж була. Відомо, що життєва, філософська та літературна позиція І. Франка визначається як реалізм. Реалістом І. Франко став не без впливу західноєвропейського позитивізму О. Конта. У красному письменстві І. Франко відзначився не лише як реаліст, але і як митець, що «тяжів до модернізму», що доводить Михайло Наєнко (Наєнко, 2006). Науковець описує «творчі дискомфорти перехідної епохи», маючи на увазі межу ХІХ – ХХ століть. Щодо прози, то, на переконання М. Наєнка, І. Франко вдався до «реального» натуралізму та неоромантизму як передмодерністських виявів. У поетичних творах І. Франко експериментував з модернізацією форми, застосовував «поліфонію філософських символів». У драматургії І. Франка відчувається фрейдівська психоаналітика, зауважуються «романтично-барокові візії як вияв творчого модернізму» (Наєнко, 2006). Згадаємо мемуарно-автобіографічні оповідання та нариси І. Франка «У кузні», «Малий Мирон», «Олівець», «Schönschreiben», «Грицева шкільна наука», «Мій злочин», «Дещо про себе самого». На І. Франка як мораліста відчутний вплив здійснили ідеї західноєвропейського Просвітництва. Ідея освіти інтегрувала в собі навчання та морально-етичне виховання, що не оминув своєю увагою І. Франко, описуючи навчальні перипетії Гриця чи малого Мирона з трагікомічними ситуаціями, оптимістичними надіями та песимістичними висновками-передбаченнями, ніби зазираючи у власне майбутнє. У неоромантичному стилі написані повість «Петрії і Довбушуки», роман «Лель і Полель», роман

«Перехресні стежки», бориславські оповідання, роман «Борислав сміється», повість “*Boa constrictor*”, в якій І. Франко відійшов від натуралізму. На перший погляд, названі твори описують вельми конкретну реальність, але водночас вони вирізняються її деталізацією, «без відриву від життя», «з жорстким означенням людських вчинків та історичних фактів», що є літературними ознаками натуралізму (Наєнко, 2006, с. 23). Навіть незакінчений роман «Борислав сміється», незважаючи на те, що втілює в собі марксистські ідеї, все ж таки пронизаний образами, метафорами, порівняннями, характерними для модернізму. Образ міста Борислава, наприклад, можна порівняти зі змієм-полозом “*boa constrictor*”, за І. Франком, який постає символом пекла на землі, але це соціальна прірва для звичайних робітників нафтового промислу, вуглярів, ріпників. Письменник вдається до ретельних натуралістичних картин із життя простого люду. Зокрема, він детально описує підготовку до підпалу Борислава. Д. Чижевський відзначав «мікроскопічну астрономію» І. Франка, тобто те, що Каменярь умів у деталях бачити велике. І. Франко, до речі, називав себе мікроскопістом, що бачить та малює деталі, хоче «в партикулярному, частковому, випадковому показувати загальне, вічне і безсмертне». Д. Чижевський писав, що І. Франко як ранній, навіть «передчасний» український соціаліст «звук знаходить цілий світ у краплі води», тобто дивитись до дрібниць на дійсність крізь творчий мікроскоп. «Він стояв ближче до європейського світу і через це міг дивитися крізь свій мікроскоп у майбутнє» (Чижевський, 1999, с. 42).

У дослідженні літературного реалізму велику увагу Д. Чижевський приділяє розвитку української мови в умовах її існування в Україні впродовж цілого ХІХ століття, що засвідчує плекання національної мови, як це було у західно-європейських культурах, починаючи із Середньовіччя. Також Д. Чижевський згадує Наталію Кобринську як талановиту письменницю, яка починала з оповідань «традиційно-реалістичного характеру з народного життя, але вже у 90-х роках ХІХ століття писала також оповідання та «казки», що своїм психологічним та символічним змістом наближаються до українського модерну, який, до речі, не відірвався «революційно» від реалізму (Чижевський, 1999, с. 40).

В. Шевченко наголошує на тому, що «вчення про поступ тривалий час розроблялося в українській філософії переважно у зв'язку з вирішенням людинознавчих питань, започаткованих ще в лоні міфопоетичних уявлень» (Шевченко, 2006, с. 223), зокрема у «Велесовій книзі», в «Ізборнику» Святослава («пошестя»). У теоретико-методологічному коментарі до курсу філософії в термінологічному словнику В. Шевченко так характеризує «поступ» (від «ступання», «ходіння»): поняття української філософії, що виражає антропоцентричне розуміння світоперетворень, які здійснюються нелінійно, мають хаотичні просторово-часові визначеності щодо єдиної просторово-часової визначеності їх людиною, оскільки під час поступу відбувається множина різноспрямованих перетворень, у світоглядному вимірі поступ не потребує уявлень про кризи та революції, що необхідні у вченнях про розвиток, прогрес чи еволюцію (Шевченко, 2006, с. 238). Іванові Франкові належить концепція поступу, що органічно поєднує прогрес та регрес суспільно-культурного розвитку, з одного боку, а з іншого боку, поняття поступу І. Франко пояснює через західноєвропейську просвітницьку філософію та філософію позитивізму. Поступ, за І. Франком, вписується у філософію української національної ідеї та стосується перш за все характеристик розвою українського суспільства на прикладі Галичини кінця XIX – початку XX століття. В. Шевченко зауважує, що тлумачення змін як поступу загалом відповідає антропоцентричному характеру української філософії та її архетипним засадам. І. Галатюцький пояснював поступ як особисту моральну вимогу не ухилитися від «сонячного» життєвого шляху, тобто він вимагає від людини поступувати від однієї цноти до іншої, намагатися мати досконалі «добродійства», чесноти, щоб не зневажати інших людей та жити з ними у злагоді, не чинити з ними сварки і війни. Водночас із мирним співіснуванням українці – це вільні люди, свободолюбні, козацький та революційний дух їм притаманний віддавна. Суперечливі характеристики української культури, її діалектичний зміст не можемо не помітити, але в порівнянні, як відомо, пізнається істина, а в контексті української філософської думки, скоріше, правда, що має суб'єктивний, людиноцентричний, навіть екзистенційний сенс.

Ідея вільної особистості І. Франка в громаді, а не без громади («Каменярі», «Мойсей») засвідчує особливість української культури, яка органічно поєднала у собі ідеї Заходу і Сходу та набула характеристики оригінальної культури. Це зовсім не роздвоєння української культури, не її безликість, а, навпаки, характерна особливість, яка спирається на її витoki, а саме на трипільську культуру як прозахідну, скіфо-сармато-кімерійську як просхідну. І. Франкові на кшталт Т. Шевченка, який закликав і своє любити, і чужого не цуратися, болить за українське народно-національне теперішнє становище суспільних справ, водночас йому не байдуже на долю української людини в колі західноєвропейських народів та в контексті вселюдської історії. І. Франко звертався до ідей багатьох видатних постатей західноєвропейської культури, минулого і сучасного йому, зокрема від Платона до Ніцше, від Аристотеля до Маркса.

Д. Чижевський, на жаль, не бачив видатного українського філософа, покладався на його появу у майбутньому. Проте ідеї наших майстрів думки й слова Івана Франка та Лесі Українки і багатьох інших сучасників «Молодої України» заслуговують на претензію філософських. Саме засаднича ознака української філософії – це її органічна єдність з українською культурою, суспільними процесами, релігією, мистецтвом, наукою, і саме через особливості української культури українцям легко розуміти західноєвропейську культуру та культуру народів Сходу. Однак важко розуміти свою культуру через наявність в ній білих велетенських плям, «стирання» історії та її перекручування, незнання власних етно-народно-національних духовних витоків, міфопоетичних архетипів, неправильне тлумачення філософських ідей, художніх творів тощо, що має характер тягlostі. Згадані українські діячі, філософи, митці вагомо долучились до відновлення та відродження української культури як самобутньої, оригінальної, самодостатньої, але в якій є тісні зв'язки з європейськими культурами та європейськими цінностями. Українська та європейська культури об'єднані ідеями людиноцентризму, демократії, свободи, поваги, рівності та миру, що представлено як євроцентричні цінності, до яких варто прагнути сучасним українцям з урахуванням усіх недоліків

реалізації їх у Європі та адаптацією їх в українському суспільстві на українському «ґрунті».

Висновки. Кризові та «хворобливі» явища в українському суспільстві породжені такими ж характеристиками суспільного стану. Існує діалектичний взаємозв'язок особливостей поступу українського суспільства й культури та європейських ціннісних орієнтирів, і, навпаки, через кризу, пандемію, війну духовно-культурна складова частина суспільства та сучасна цивілізаційно-культурна ситуація потребують негайних втручань, але не постійних реформ, що більше нівелюють усі попередні культурні здобутки, ніж творять та відроджують українську культурну ідентичність в лоні європейської та світової спільноти. Ці реформи не завжди сприяють проявленню душі кожної людини, її просвітленню, її поступу та розвитку в громаді, а не без громади. Орієнтовними тенденціями розвитку української культури як складової частини європейської спільноти, навіть, центральної її частини не лише географічно, але й змістовно, повинні стати духовність, філософія, наука, освіта, мистецтво. Досягнення європейських та загальнонародських цінностей для щастя кожної особистості засобами культури, філософії, науки, мистецтва, освіти, політики, права – це формування умов з боку держави для забезпечення належного рівня життя для кожного українського громадянина у суспільстві як вільної, повноправної, освіченої та щасливої людини під мирним небом. Над імплементацією саме таких ідей варто працювати, а також втілювати їх у життя, треба будувати справжню Українську Державу як осереддя людяності, української культури та духовності, царину науковості та технологічності, європейськості, тобто загальнонародськості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Біленко Т. Феномен слова в українських реаліях (філософський аспект) : монографія. Київ : Знання України, 2003. 432 с.
2. Горський В., Кислюк К. Історія української філософії : підручник. Київ : Либідь, 2004. 488 с.
3. Кобринська Н. Вибрані твори. Київ : Дніпро, 1980. 446 с.
4. Лисяк-Рудницький І. Історичні есе : в 2 т. Т. 1. / пер. з англ. М. Бадік, У. Гавришків, Я. Грицака, А. Дешиці, Г. Киван, Е. Панкєєвої. Київ : Основи, 1994. 554 с.

5. Наєнко М. Іван Франко: тяжіння до модернізму. Київ : Академвидав, 2006. 96 с.
6. Чередниченко А. Європейські цінності: теоретичні засади формування. *Теорія та історія державного управління. Державне управління та місцеве самоврядування*. 2020. Вип. 1 (44). С. 20–25.
7. Чижевський Д. Нариси з історії філософії на Україні. Київ : Орій (при УКСП «Кобза»), 1992. 230 с.
8. Чижевський Д. Реалізм в українській літературі / підготов. тексту, фах. ред., передм. М. Наєнка. Київ : Просвіта, 1999. 120 с.
9. Шевченко В. Українська філософія в системі українознавства: теоретико-методологічний коментар до курсу філософії у вищих навчальних закладах. Київ : Персонал, 2006. 240 с.
10. Kozlovets M. Evrocentryts: theory, ideology and practice. *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. Філософія* : збірник наукових праць / гол. ред. В. Воронкова. Вип. 76. Запоріжжя : вид-во ЗДІА, 2019. С. 13–27.

REFERENCES

1. Bilenko T. (2003). Fenomen slova v ukrainskykh realiikh: (Filosofskyi aspekt): Monohrafiia. [The phenomenon of the word in the Ukrainian realities: (Philosophical aspect)]. Kiyiv: Znannia Ukrainy, 432 p. [in Ukrainian].
2. Horskyi V., Kysliuk K. (2004). Istoriya ukrainskoi filosofii. Pidruchnyk. [History of Ukrainian philosophy. Textbook]. Kiyiv : Lybid. 488 p. [in Ukrainian].
3. Kobrynska N. (1980). Vybrani tvory [Selected works]. Kiyiv: Dnipro. 446 p. [in Ukrainian].
4. Lysiak-Rudnytskyi I. (1994). Istorychni ese. V 2 t. Tom 1. / per. z anhl. M. Badik, U. Havryshkiv, Ya. Hrytsaka, A. Deshchytsi, H. Kyvan, E. Pankeievoi. [Historical essays]. Kiyiv: Osnovy. 554 p. [in Ukrainian].
5. Naienko M. (2006). Ivan Franko: tiazhinnia do modernizmu [Ivan Franko: attraction to modernism]. Kiyiv : Akademydav. 96 p. [in Ukrainian].
6. Cherednychenko A. (2020). Yevropeiski tsinnosti: teoretychni zasady formuvannia. Teoriia ta istoriia derzhavnoho upravlinnia. *Derzhavne upravlinnia ta mistseve samovriadiuvannia* [European values: theoretical foundations of formation. Theory and history of public administration / *Public administration and local self-government*]. Vyp. 1 (44). P. 20–25 [in Ukrainian].
7. Chyzhevskyi D. (1992). Narysy z istorii filosofii na Ukraini [Essays on the history of philosophy in Ukraine]. Kiyiv: Orii (pry UKSP “Kobza”). 230 p. [in Ukrainian].
8. Chyzhevskyi D. (1999). Realizm v ukrainskii literaturi [Realism in Ukrainian literature] / pidhotov. tekstu, fakh. red., peredm. M. Naienka. Kiyiv: Prosvita. 120 p. [in Ukrainian].
9. Shevchenko V. (2006). Ukrainska filosofiiia v systemi ukrainoznavstva: Teoretyko-metodolohichniy komentar do kursu filosofii u vyshchyykh

navchalnykh zakladakh [Ukrainian philosophy in the system of Ukrainian studies: Theoretical and methodological commentary on the course of philosophy in higher educational institutions]. Kiyiv : Personal. 240 p. [in Ukrainian].

10. Kozlovets M. (2019). Evropocentrys: theory, ideology and practice. *Humanitarnyi visnyk Zaporizkoi derzhavnoi inzhenernoi akademii. Filosofiia: Zbirnyk naukovykh prats* / hol. red. V. Voronkova. Vyp. 76. Zaporizhzhia : vyd-vo ZDIA. P. 13–27.